

Карел Чапек
Александър Велики¹

1. АЛЕКСАНДЪР ВЕЛИКИ (356–323 преди н.е.) – македонски цар, син на Филип II, пълководец и създател на световна империя с единна елинска култура.

До Аристотел Стагирски²,
директор на лицей в Атина

Мой велики и любими учителю, скъпи Аристотеле!

Отдавна, много отдавна не съм ви писал; но както знаете, аз бях твърде зает с военни дела и когато бяхме на поход в Хиркания³, Дрангиана⁴ и Гедросия⁵, когато покорявахме Бактрия⁶ и преминали реката Инд⁷, напредвахме в страната отвъд нея, няхах нито време, нито желание да взема перото в ръка. Сега от няколко месеца се намирам отново в Суса⁸; но и тук пак потънах в грижи около администрацията, около назначаването на чиновници и ликвидирането на разни заговори и въстания, така че до ден днешен не можех да намеря време да ви пиша за себе си. Наистина от официалните съобщения вие сте научили за събитията през това време; но както предаността ми към вас, така и моята вяра във влиянието ви върху образованите елински кръгове ме подтикват след доста продължително време пак да разкрия пред вас сърцето си като пред уважаван учител и духовен наставник.

Спомням си как преди години (колко отдавна ми се струва това!) ви писах едно неуравновесено и възторжено писмо от гроба на Ахил; тогава аз бях пред прага на моята персийска експедиция и се заклек, че образец в моя живот ще бъде храбрият Пелеев син. Аз мечтаех за геройски подвизи и за величие; зад мене беше вече победата над Тракия и си въобразявах, че начело на моите македонци и елини аз се отправям срещу Дарий⁹ само за това, за да украсим челата си с лаври, достойни за нашите прадеди,

2. АРИСТОТЕЛ СТАГИРСКИ (384–322 преди н.е.) – старогръцки философ и най-велик учен на древността, който от 343 до 340 г. е живял при двора на Филип Македонски и е ръководил възпитанието и образованието на Александър Велики.

3. ХИРКАНИЯ – първоначалното название на цялата северна част на иранското плато на границата между Иран и Туран.

4. ДРАНГИАНА – стара област в Азия в югозападната част на Ариана.

5. ГЕДРОСИЯ – в древността югоизточната част на Иран, съвпада с днешния Белуджистан.

6. БАКТРИЯ – в древността северната част на Иран.

7. ИНД – до устието на тази река Александър Македонски стигнал по време на своя поход против Индия (327–326 преди н.е.).

8. СУСА – в древността столица на държавата ЕЛАМ на изток от Вавилон, днес на това място има развалини.

възпети от Омир. Мога да кажа, че не останах длъжник на своя идеал нито при Херонея¹⁰, нито при Граник¹¹; днес обаче аз преценявам много по-иначе политическото значение на тогавашните си акции. Трезвата истина е, че нашата Македония, свързана как да е с Гърция, по това време беше постоянно заплашвана откъм север от тия варвари – траките; те можеха да ни нападнат в неподходящ момент, което гърците щяха да използват за нарушаване на договора си с нас и да се отделят от Македония. Налагаше се просто да се покори Тракия, за да се осигури тилът на Македония в случай на предателство от страна на Гърция. Такава беше голата политическа необходимост, драги Аристотеле; но вашият ученик тогава все още недостатъчно разбираше тия работи и се отдаваше на мечтания за Ахилесови подвизи.

Със завладяването на Тракия положението ни се измени: ние държахме целия западен бряг на Егейско море чак до Босфора; но властта ни над Егейско море беше застрашена от морското могъщество на Персия; особено след като се изправихме на Хелеспонт¹² и Босфора, ние се озовахме в опасна близост с персийската сфера на влияние. Рано или късно между нас и Персия щеше да се стигне до съперничество за Егейско море и за свободно плаване през понтийските проливи¹³. За щастие аз избързах и нанесох удара, преди Дарий да беше успял да се приготви. Мислех си, че се движа по стъпките на Ахил и че за славата на Гърция ще завоявам нов Илион; в действителност, както виждам днес, тогава се е касало за абсолютната необходимост да отблъсна Персия от Егейско море; и аз я отблъснах така солидно, скъпи учителю, че окупирах цяла Битиния¹⁴, Фригия¹⁵ и Кападокия¹⁶, опустоших Киликия¹⁷ и се спрях чак в Тарс¹⁸. Мала Азия беше наша. Не само

-
9. ДАРИЙ – тук: Дарий III Кодоман (приблизително от 336 до 330 преди н.е.), последният цар на староперсийската държава, който бил разбит от Александър Велики при Ис (333 преди н.е.) и при Гавгамела (331 г. преди н.е.). При отстъплението си бил убит от сатрапа на бактрийския град Бес.
 10. ХЕРОНЕЯ – (днес Капроне), в древността град в Беотия, където през 338 г. преди н.е. е станало сражението, в резултат на което Гърция загубила независимостта си и станала подвластна на Македония.
 11. ГРАНИК – река в малоазиатската Трояда, край която Александър Велики спечелил първата си голяма победа по време на персийския поход в 334 г. преди н.е.
 12. ХЕЛЕСПОНТ – старото название на Дарданелския пролив.
 13. ПОНТ – старото име на днешното Черно море, получено от названието на една черноморска гръцка колония.
 14. БИТИНИЯ – древна държава в Северозападна Мала Азия на брега на Понта.

старата Егейска локва, но и целият северен бряг на Средиземно море или, както казваме ние, на Египетско море, беше под наша власт.

Вие, драги Аристотеле, бихте казали, че сега главната ни политическа и стратегическа цел, тоест окончателното елиминиране на Персия от елинските води, е била изцяло постигната. Обаче със завладяването на Мала Азия се създаде ново положение: нашите нови брегове можеха да бъдат заплашени откъм юг, тоест откъм Финикия¹⁹ или откъм Египет; оттук Персия можеше да получава подкрепа и материал, за да продължава войната против нас. Ето защо стана неизбежно да се завладеят тирските реки²⁰, да се тури ръка върху Египет; с това ние станяхме господари на целия морски бряг, но заедно с това изникна нова опасност: Дарий, облегнат на своята богата Месопотамия²¹, да нахлуе в Сирия и с това да откъсне египетското ни владение от малоазиатската база. Ето защо аз трябваше да смажа Дарий на всяка цена; успях да направя това при Гаугамел²²; както знаете, в ръцете ни паднаха Вавилон и Суса, Персеполис²³ и Пасаргади²⁴. С това ние завладяхме Персийския залив²⁵; за да защитим, обаче, това наше ново владение от възможните нашествия откъм север, необходимо беше

-
15. ФРИГИЯ – название на две страни в древната Мала Азия, от които Малка Фригия се намирала на брега на Хелеспонта, а Голяма Фригия заемала платото между р. Сангарин и р. Халис.
 16. КАПАДОКИЯ – басейнът на горното и средното течение на р. Къзъл Ърмак в Източна Мала Азия.
 17. КИЛИКИЯ – област в Югоизточна Мала Азия, която представлява преход между Мала Азия, Армения и Сирия,
 18. ТАРС – град в Югоизточната част на Мала Азия, основан още от финикийците. Днес се намира в Турция.
 19. ФИНИКИЯ – старо название на страната, разположена на западния бряг на Сирия по склоновете на Ливанските планини, като се почне от предпланината Кармел на север,
 20. ТИР – в древността финикийски пристанищен град, превзет от Александър Македонски в 332 г. преди н.е.
 21. МЕСОПОТАМИЯ – територията между реките Ефрат и Тигър.
 22. ГАУГАМЕЛ – асирийско село (днешното Тел Гомел) на изток от Ниниве, където Александър Македонски в 331 г. преди н.е. разбил персийския цар Дарий III.
 23. ПЕРСЕПОЛИС – столица на старата персийска държава, основана от Дарий I, опожарена от Александър Велики в 330 г. преди н.е.
 24. ПАСАРГАДИ – староперсийски град на територията на племето пасаргади, резиденция на персийските царе, където е ставало коронясването им.
 25. ПЕРСИЙСКИ ЗАЛИВ – залив на Индийския океан, с който се съобщава чрез Ормузския пролив. Важна артерия, по която е ставала търговията между Предна Азия, Египет и Европа, от една страна, и далечния Ориент, от друга.

да се отправим нагоре против медите²⁶ и хирканите. Сега нашата територия от Каспийско море стигаше чак до Персийския залив, но оставаше открита на изток; затова аз потеглих с македонците си в земите на Арея²⁷ и Дрангиана, опустоших Гедросия и изклах населението на Арахосия²⁸, след което победоносно окупирах Бактрия; и за да затвърдя тая военна победа с по-трайна връзка, аз се ожених за бактрийската принцеса Роксана²⁹. Това беше обикновена политическа необходимост; за своите македонци и гърци аз бях завладял толкова източни територии, че – ща не ща – трябваше да спечеля източните си поданици и чрез поведението и великолепието си, без които тези жалки пастири не могат да си представят могъщия владетел. Вярно е, че старата ми македонска гвардия тежко понесе това; струваше й се може би, че пълководецът ѝ се отчуждава от своите бойни другари. За съжаление тогава аз бях принуден да наредя да бъдат екзекутирани старите ми бойни другари Филота³⁰ и Калистен³¹; също така и добрият ми Парменион³² трябваше да загине. Много съжалявам за това; ала нямаше друг изход, ако исках бунтът на моите македонци да не осуети следващата ми стъпка. По това време аз подготвих военна експедиция в Индия. Гедросия и Арахосия са заобиколени с високи планини като с крепост; но за да бъде тази крепост непревземаема, те се нуждаят от терен, от който би могло да се предприеме

-
26. МЕДИЯ – в древността област, която е включвала Северозападен Иран и Подкавказието.
27. АРЕЯ – древното название на областта около днешния Херат, староперсийския Хараива. Столица в тази област бил градът Артокоана, който от времето на Александър Велики се нарича Александрия Арийска.
28. АРАХОСИЯ – старото название на планински масив, който се издига от равнините около Среден Синд и се простира чак до Парапомин.
29. БАКТРИЙСКАТА ПРИНЦЕСА РОКСАНА – азиатската жена на Александър Велики, дъщеря на бактрийския цар Оксиарт.
30. ФИЛОТ – един от най-верните военачалници на Александър Велики, обвинен по-късно в заговор против царя и екзекутиран въпреки липсата на достатъчно доказателства.
31. КАЛИСТЕН – ученик и племенник на Аристотел, историк и спътник на Александър по време на военния му поход в Предна Азия. След скарване с Александър бил хвърлен в затвора в 327 г. преди н.е. и скоро след това починал, както изглежда, от насилствена смърт.
32. ПАРМЕНИОН – военачалник, съратник на Филип II и Александър Велики, организатор на войните против персите в 336 г. преди н.е. След битката при Гавгамел – медийски губернатор в Егбатан. След заговора на сина му Филот Александър, опасвайки се, че Парменион ще иска да отмъсти за смъртта на сина си, наредил да бъде екзекутиран.

нападение или да се отстъпи в крепостта. Такова стратегическо предимство представлява Индия чак до реката Инд. От военно гледище беше необходимо да се окупира тази територия, а с нея и предимството на отгатышния бряг на Инд; никой отговорен военачалник или политик не би могъл да постъпи иначе; но когато бяхме стигнали до река Хифасис, моите македонци се възпротивиха да продължават похода поради умора, болести и копнеж по родината. Аз трябваше да се върна; за моите ветерани това беше ужасно, но още по-лошо беше за мене; аз имах намерение да стигна до Бенгалския залив³³, за да осигуря на изток естествена граница за моята Македония, а сега временно бях принуден да се откажа от изпълнението на тази задача.

Върнах се в Суса. След като бях завоювал за своите македонци и елини такава империя, можех да бъда доволен. Но за да не бъда принуден да се осланям вече само на своите изтощени хора, аз включих в армията си трийсет хиляди перси; те са добри войници и са ми крайно необходими за отбраната на източната граница. И виждате ли, старите ми войници са крайно огорчени. Не могат да разберат дори и това, че след като спечелих за народа си териториите на Ориента, които са стократно по-големи от родината, аз ставам по такъв начин велик източен владетел; че съм принуден да назначавам за свои чиновници и съветници хора из средата на ориенталците и да се заобиколя с ориенталски придворни; всичко това е напълно естествена политическа необходимост и аз го правя в интереса на Велика Македония. Обстоятелствата изискват от мене и нови и все по-нови лични жертви; но аз ги правя безропотно, тъй като не забравям нито за момент за величието и могъществото на любимата си родина. Принуден съм да търпя варварския разкош на своята мощ и светлост; аз взех за свои жени три принцеси от източните царства; а сега, драги Аристотеле, съм станал дори и бог.

Да, скъпи мой учителю: наредих да ме провъзгласят за бог; добрите ми източни поданици ми се кланят и правят жертвоприношения. Това е политически необходимо, ако искам да се ползвам с авторитет сред тия планински пастири и камилари. Колко далечно е времето, когато ме учехте да си служа с разума и логиката! Обаче самият човешки разум повелява да се

33. БЕНГАЛСКИ ЗАЛИВ – част от Индийския океан между Предна и Задна Индия.

приспособяваме към човешкото безразсъдство. От пръв поглед на някои моят жизнен път може да им се стори фантастичен; но сега, в нощната тишина на своя божествен работен кабинет, когато правя преглед на миналото, аз виждам, че никога не съм предприемал нещо, което да не е било обусловено по необходимост от предишните ми дела.

Знаете ли, драги мой Аристотеле, смятам, че би било в интереса на спокойствието и реда, от разумен политически интерес, да бъда признат за бог и в западната си родина. Ако бих бил сигурен, че моята Македония и Елада приемат политическия принцип на моя абсолютен авторитет, това би развързало ръцете ми тук на Изток; аз бих могъл спокойно да потегля на поход, за да осигуря за гръцката си родина естествена граница чак на Китайския бряг. За вечни времена ще гарантирам с това могъществото и сигурността на своята Македония. Както виждате, това е един трезв и разумен план; отдавна вече аз не съм оня фантазьор, който полагаше клетва на Ахиловия гроб. И ако ви моля сега като мой мъдър приятел и наставник да подготвите философски и да обосновате по приемлив за моите гърци и македонци начин провъзгласяването ми за бог, аз правя това в качеството си на отговорен политик и държавник; оставям на вас да решите дали ще се заемете с тази задача като с едно разумно, патриотично и политически необходимо дело.

Много поздрави, мой скъпи Аристотеле!

Ваш Александър

КРАЙ

© 1932 Карел Чапек
© 1968 Светомир Иванчев, превод от чешки

Karel Čapek
, 1932

Сканиране, разпознаване и редакция: К. Ч.

Издание:

Карел Чапек. Книга апокрифи. Разкази
Издателство „Народна младеж“, София, 1968
Редактор на издателството Вера Филипова
Художник Иван Кирков
Художествен редактор Иван Стоилов
Технически редактор Лазар Христов
Коректор Мери Керанкова

Karel Čapek. Kniha apokryfů
Vydání 4
Československý spisovatel. Praha, 1964

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10643>]